

*Приета на редовно заседание на Надзорния съвет от
12.12.2023 г.*

СТРАТЕГИЯ

ЗА РАЗВИТИЕ НА
НАЦИОНАЛНИЯ ИНСТИТУТ ЗА ПОМИРЕНИЕ И
АРБИТРАЖ

(2024-2026 г.)

ВЪВЕДЕНИЕ

Стратегията е подготвена в съответствие с приоритетите, изпълнявани от Националния институт за помирение и арбитраж (НИПА), като част от политика в областта на трудовите отношения на Министерство на труда и социалната политика (МТСП) и по-специално по бюджетна програма „Осигуряване на подходящи условия на труд“. Основен приоритет е насърчаване на колективното трудово договаряне и съдействието на страните по колективен трудов спор за неговото уреждане.

Настоящият документ има основополагащ характер, съдържа стратегически анализ и произтичащи от него дългосрочни цели, свързани с развитието на НИПА.

НИПА е юридическо лице към министъра на труда и социалната политика с ранг на изпълнителна агенция. Институтът е администрация на изпълнителната власт и е създаден с изменения и допълнен през 2001 г. Закон за уреждане на колективните трудови спорове (ЗУКТС). Измененията в ЗУКТС са осъществени във връзка с изискванията на Европейската социална харта (ревизирана), Конвенция 154 на МОТ (нератифицирана) и Препоръка № 92 на Международната организация на труда (МОТ) за въвеждане на извънсъдебни способи за уреждане на колективни трудови спорове (КТС). В резултат на измененията на ЗУКТС, с ПМС № 71/26.03.2003 г. за изменение и допълнение на Устройствения правилник на МТСП, както и с Правилника за устройството и дейността на НИПА е регламентиран неговият статут, като второстепенен разпоредител с бюджет към министъра на труда и социалната политика.

Функциите на НИПА произтичат от ЗУКТС, Кодекса на труда (КТ), Закона за държавния служител, Закона за информирание и консултиране с работниците и служителите в многонационални предприятия, групи предприятия и европейски дружества и Правилника за устройството и дейността на НИПА. Те са в съзвучие с международно-правната уредба, в сила за България. В чл.6 ЕСХ (рев.) изрично е посочено задължението за договарящите се страни да съдействат за провеждането на съвместни консултации между работниците и работодателите и да съдействат за създаването и използването на подходящи процедури за помирение и доброволен арбитраж. В същата разпоредба се признава и правото на стачка, като се спазват задълженията, които биха могли да произтичат от сключени преди това КТД.

НИПА е изграден на тристранен принцип. Неговата структура се урежда с Правилник за устройството и дейността на Националния институт за помирение и арбитраж. Ръководни органи на института са Надзорен съвет и директор. В Надзорния съвет участват представители на държавата, на представителните организации на работниците и служителите, и на работодателите. Директорът осъществява оперативното ръководство на НИПА и го представлява. Той ръководи, координира и контролира цялостната дейност на института, съобразно нормативно установените му правомощия. Директорът е член на Надзорния съвет по право.

I.

СТРАТЕГИЧЕСКИ АНАЛИЗ

Един от основните приоритети на МТСП в областта на политиката на труда е развитието на колективните трудови отношения. В областта на тази политика НИПА има за цел да съдейства за уреждане на възникнали между работодатели, и работници и служители колективни трудови спорове чрез посредничество и арбитраж, както и за развитие и насърчаване на колективното трудово договаряне.

Процедурите за уреждане на КТС чрез доброволните способности на посредничество и арбитраж са предвидени като функции на НИПА в чл.4, ал.1 ЗУКТС. В същата законова разпоредба е посочено, че посредничество и арбитраж могат да бъдат осъществявани и от синдикални и работодателски организации. Арбитър или член на арбитражна комисия за уреждане на КТС може да бъде само лице с юридическо образование, включено в поименния списък на арбитрите, утвърден от НС на НИПА.

Посредничеството от НИПА е процедура, която се провежда от посредник, включен в списъка на посредниците към НИПА, който се утвърждава от Надзорния съвет (НС) на Института и се обнародва в Държавен вестник. Актуалният списък на посредниците е публикуван на интернет-страницата на НИПА. Посредникът има за цел да подпомогне спорещите страни да постигнат споразумение за уреждане на колективния трудов спор. Неговата роля се изразява в оказване на помощ на спорещите страни за пълно и обективно изясняване на спорните въпроси и постигане на взаимно приемливо решение в законово установен срок, който може да бъде удължен при взаимно съгласие на страните.

Посредникът не урежда КТС по същество, а съдейства на страните да сблизат позициите си и сами да постигнат споразумение за доброволното му уреждане, чрез взаимни отстъпки, компромиси и зачитане на интересите им. Целта на посредничеството по конкретен КТС е постигане на споразумение между страните за уреждането му. Освен с подписване на споразумение между спорещите страни, посредничеството може да приключи и с общата воля на страните да започнат арбитражна процедура по чл.5 и следващ. ЗУКТС.

С новия Правилник за устройството и дейността на НИПА (ДВ бр.58/23.07.2022 г.) и с приетите от Надзорния съвет нови Правила за осъществяване на посредничество и арбитраж при уреждане на колективни трудови спорове от НИПА (Решение на НС от 30.06.2022 г.) възнаграждението на посредник по КТС се заплаща от бюджета на НИПА за неговата дейност в рамките на законоустановения срок съгласно чл. 4, ал. 2 ЗУКТС. По този начин дълго дискутираният въпрос за въвеждането на безплатна за страните по колективен трудов спор процедура по посредничество от НИПА е решен с изменение на подзаконовата уредба.

Арбитражът на НИПА е способ за уреждане на КТС, чрез постановяване на решение от арбитражен орган. Актуалният списък на арбитрите е публикуван на интернет-страницата на НИПА. Арбитражът е доброволен, когато се провежда по волята на страните по спора. Задължителният трудов арбитраж се провежда само в хипотезата на чл.14, ал.3

ЗУКТС – когато работодателят и работниците и служителите не могат да постигнат споразумение за осъществяване на минимално необходимите дейности по време на стачка.

Целта на арбитражното производство е уреждане на спора чрез постановяване на решение от Арбитражния орган, което е окончателно и задължително за страните. Арбитражното производство се образува по общо искане на страните по спора, изразено писмено. Производството се осъществява в открито заседание, с призоваване на страните. Спорът трябва да бъде решен най-много в две заседания, с прекъсвания до 7 дни, освен ако страните са определили друг срок.

Арбитражът се осъществява по взаимно съгласие между страните, с изключение на арбитража по чл.14, ал.3 ЗУКТС, който е задължително условие за определяне на минимално необходимите дейности в случай на стачка, ако страните не са постигнали споразумение помежду си, относно тези дейности.

Сред най-важните задачи, които изпълнява НИПА, е събирането, съхраняването и анализа на данни за колективното трудово договаряне и възникналите КТС. Колективното трудово договаряне играе ключова роля в трудовите отношения във всички държави-членки на ЕС, макар че националните системи се различават значително по отношение на нивото, покритието, съдържанието и характера на колективното договаряне. То се определя като основна форма за договорно регулиране на трудовите и осигурителните отношения и едновременно с това – като средство за уреждане на КТС, в областта на трудовите отношения по пътя на преговори и взаимни отстъпки.

Като вътрешен подзаконов нормативен акт, свързан с основната дейност на НИПА, Правилникът за устройството и дейността на НИПА детайлизира дейностите с информационно-аналитичен характер – да събира, съхранява и анализира данни за КТД и възникналите КТС на ниво предприятие, да подготвя посредниците и арбитражите, чрез обучения за усъвършенстване на квалификацията им, и т.н.

Основен партньор на НИПА в изграждането и усъвършенстването на информационната система на НИПА за КТД и КТС е Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА „ГИТ“), съгласно утвърдени от министъра на труда и социалната политика правила за обмен на информация, като са открити възможности за задълбочаване на сътрудничеството. Други държавни органи и институции, с които може да се установи бъдещо сътрудничество в изпълнение на информационните функции и ролята на НИПА за предотвратяване на колективни трудови спорове и информация за КТС, са Националният статистически институт (НСИ) и съдебната система, откъдето могат да се изведат статистически данни, свързани с КТС.

Освен анализите на КТД, ежедневно се извършва проучване и се събира информация от електронни информационни източници, за наличие на КТС действия, обявени или предприети във връзка с тях, в предприятия, икономически дейности и териториални единици. Информацията се отразява в базата данни на НИПА за възникнали КТС.

II.
АНАЛИЗ НА СИЛНИТЕ И СЛАБИТЕ СТРАНИ,
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ (SWOT
АНАЛИЗ)

СИЛНИ СТРАНИ:	СЛАБИ СТРАНИ:
<p>1. НИПА е изграден въз основа на приетата от България, като държава-членка на ЕС, обща рамка на европейския социален модел, като се акцентира върху насърчаването на социалния диалог и развитие на извънсъдебни способности за уреждане на КТС.</p> <p>2. НИПА се явява носител на важни функции, задачи и начин на действие в областта на развитието на социалния диалог и колективните трудови отношения.</p> <p>3. Натрупан е опит в областта на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - прилагане на извънсъдебните способности за уреждане на КТС; - създаване и развитие на информационен ресурс за КТД и КТС и анализ на показателите за тях; - изготвяне на предложения за промяна в нормативната уредба, свързана с уреждането на КТС; - превенция на колективни трудови спорове, уреждане на КТС и подпомагане на процеса на колективното трудово договаряне; - междуинституционално взаимодействие и сътрудничеството; - организиране на съвместни със социалните партньори кръгли маси, в областта на използването на извънсъдебните способности за уреждане на КТС и колективното договаряне; - подготовка, участие и изпълнение на проекти, вкл. с чуждестранни партньори. <p>4. НИПА има ясно дефинирани цели и задачи, като изпълнител на част от политиката на МТСП в областта на трудовите отношения.</p>	<p>1. Съществуват законови празноти, особено по отношение на процедурата по посредничество, част от които не могат да бъдат уредени единствено на равнище подзаконова уредба;</p> <p>2. Посредниците към НИПА не се възприемат като независими, а се свързват с организациите, които са ги предложили, което е предпоставка за въздържане от използването на процедура по посредничество от НИПА;</p> <p>3. Не е налице подходящ механизъм за заплащане на арбитрите за осъществяваната от тях дейност.</p>

ВЪЗМОЖНОСТИ:	ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА:
<p>1. НИПА да развие създадения потенциал като институция, съдействаща за развитие на колективните трудови отношения в Република България чрез информационното осигуряване на разработването на мерки и тяхното изпълнение в националния План за действие за насърчаване на колективното трудово договаряне, като:</p> <ul style="list-style-type: none"> - осигурява компетентна, независима, безпристрастна и конфиденциална помощ на страните чрез посредничество и арбитраж за уреждане на КТС; - подпомага ефективно процеса на колективното трудово договаряне. <p>2. НИПА да съдейства, в сътрудничество със социалните партньори, за подобряване на законовата уредба за уреждане на КТС, чрез посредничество и арбитраж от НИПА.</p> <p>3. НИПА да се утвърди като институция, която обобщава и предоставя примери за добра наша и чуждестранна практика за водене на преговори по КТД и уреждане на КТС.</p> <p>4. НИПА да развие на ново равнище информационно-аналитичната си дейност въз основа на възможностите на информационния ресурс за КТД и КТС, в процеса на прилагане на Директива 2022/2041 за целите на насърчаване на колективното трудово договаряне и уреждането на КТС, съвместно със социалните партньори.</p> <p>5. Развитие на трайно сътрудничество с чуждестранни и сродни европейски институции.</p> <p>6. Укрепване на административния капацитет на НИПА.</p>	<p>1. Затруднения при осигуряването на устойчиви източници на актуални данни за възникващи КТС.</p> <p>2. Недостатъчна ангажираност на социалните партньори в сътрудничеството с НИПА.</p> <p>3. Затруднения при използването на извънсъдебните способности за уреждане на КТС, поради задължението страните по спора да финансират заплащането на арбитражния орган в производство по арбитраж от НИПА.</p> <p>4. Липсата на законова регламентация, относно поддържането на информационна система за КТД и КТС в НИПА и взаимодействие с други органи и институции на изпълнителната власт.</p> <p>5. Недостатъчен финансов ресурс за провеждане на проучвания и изследвания на колективното трудово договаряне и уреждането на КТС, с цел подпомагане на социалните партньори и политиките на МТСП в областта на социалния диалог.</p> <p>6. Недостатъчен брой, обхват и честота на обученията на посредници и арбитри към НИПА, както и на служителите на института.</p> <p>7. Недостатъчен финансов ресурс за провеждане на информационни кампании в медиите, за популяризиране на дейността на НИПА и предимствата на извънсъдебните способности за уреждане на КТС.</p>

III.

АНАЛИЗ НА НОРМАТИВНАТА И ОРГАНИЗАЦИОННАТА СРЕДА. ПЛАНИРАНИ ЗАКОНОДАТЕЛНИ ПРОМЕНИ.

Нормативна среда

С ратифицирането на ЕСХ (рев.), по силата на чл.6, т.3 България се задължава да съдейства за създаването и използването на подходящи процедури за помирение и доброволен арбитраж за уреждане на КТС.

Понятието КТС е в основата на цялата правна уредба в ЗУКТС. Съгласно чл. 1, ал. 1 ЗУКТС, КТС са спорите между работници и служители и работодатели по „въпроси на трудовите и осигурителните отношения и на жизненото равнище”. В чл. 50 от Конституцията на Република България се признава правото на стачка на работниците и служителите „за защита на своите колективни икономически и социални интереси”. Правото на стачка е средство за уреждане на възникнал КТС, когато той не е уреден доброволно.

Ако страните не постигнат съгласие помежду си за уреждане на възникналия КТС, всяка от тях може да потърси съдействие чрез посредничество и/или доброволен арбитраж от синдикални и работодателски организации и/или от НИПА (чл.4, ал.1 ЗУКТС). Всеки един от тези способности за мирно уреждане на спора не е задължителен за страните, т.е. това е доброволна процедура. Тя може да бъде използвана само, ако страните желаят това.

В чл.4 ЗУКТС са регламентирани два способа за уреждане на КТС, които са специфични и прилагани в практиката и на други държави.

1. Посредничество

След промените в ЗУКТС през 2001 г. НС на НИПА прие Правила за осъществяване на посредничество и арбитража. С решение от 30.06.2022 г. Надзорният съвет прие нови Правила за осъществяване на посредничество и арбитраж при уреждане на колективни трудови спорове от НИПА. При непостигане на споразумение в хода на непосредствените преговори между страните по КТС, или в случаите, когато някоя от страните откаже да преговаря, всяка една от тях, или двете страни заедно, могат да потърсят съдействие за уреждане на спора, чрез посредничество и/или доброволен арбитраж от синдикални и работодателски организации и/или от НИПА. Искане за посредничество от НИПА може да бъде направено в следните два случая:

- ✓ когато има КТС, по който не е постигнато споразумение чрез непосредствени преговори между страните по спора, или
- ✓ когато една от страните е отказала участие в преговорите.

Посредничеството се осъществява от посредник от списъка по чл. 4а, ал. 7, т. 5 ЗУКТС и е нормативно уредено в Правилника за устройството и дейността на НИПА, утвърден от министъра на труда и социалната политика, и в Правилата за осъществяване на посредничество и арбитраж за уреждане на КТС от НИПА, приети на заседание на НС на НИПА на 30.06.2023 г. Към Правилата има приложения-образци, които са създадени и за попълване онлайн на интернет страницата на НИПА.

2. Арбитраж

При арбитражното производство, арбитражен орган (едноличен арбитър или арбитражна комисия) разглежда спора по искане на страните, чрез постановяване на решение. Ако решението е по правен спор, то наподобява съдебното решение. Решението е окончателно и задължително за страните по спора. В хипотезата, когато се отнася до спорове за интереси (неправни спорове), може да се постигне арбитражно споразумение. Арбитражно производство по реда на чл.14, ал.3 ЗУКТС се образува по искане на всяка една от страните, като с арбитражното решение се определят минимално необходимите дейности, по време на стачка, при невъзможност страните да постигнат споразумение, относно тези дейности.

Действащата правна уредба на трудовия арбитраж при КТС се съдържа в чл. 4 – 9, чл.14 и § 1 ДЗР ЗУКТС. Изрична е разпоредбата на чл.16, т.5 ЗУКТС. Тя не допуска прилагане на установения в този закон ред за решаване на индивидуални трудови спорове.

НИПА изпълнява своите функции, в съответствие с разпоредбите на ЗУКТС и Правилника за устройството и дейността на НИПА, като осъществява следните дейности:

✓ Уреждане на КТС чрез посредничество, доброволен арбитраж или задължителен арбитраж за определяне на минималните дейности, в случай на ефективна стачка (чл.14, ал.3 ЗУКТС).

✓ Анализи на данните по равнища на договаряне (икономически дейности, икономически сектори, териториални области и общини) от информационната система на НИПА за вписаните по реда на чл.53 КТ КТД - обобщен доклад за постигнатите договорености и състоянието на базата данни за колективното трудово договаряне, поддържана от НИПА. Електронно достъпна справочна информация за сключени и действащи КТД на равнище „предприятие“, както и по равнища на договаряне (икономически дейности, икономически сектори, териториални области и общини) на интернет страницата на НИПА – годишно и по тримесечия. Електронно достъпен справочен модул за КТД, по чл.51а КТ (на равнище „предприятие“) по ЕИК/БУЛСТАТ на предприятие.

✓ Анализи на КТС – годишен и периодични доклади с информация за възникнали КТС – по равнища на договаряне (икономически дейности, икономически сектори, териториални области и общини), причини, вид, обхванати лица, процедури по уреждане, резултат.

Някои от предложенията за усъвършенстване на законовата регламентация на процедурите по посредничество и арбитраж, обсъдени със експертите на социалните партньори, са:

✓ Законова дефиниция на понятието „колективен трудов спор“, както и разграничаване на „колективен трудов спор за права“ и „колективен трудов спор за интереси“;

✓ Изменения в ЗУКТС, регламентиращи процедурата по посредничество от НИПА;

✓ Разграничаване на начините за уреждане на КТС, чрез извънсъдебни процедури, като за уреждане на спорове за интереси се прилагат

процедури за посредничество от синдикални и/или работодателски организации, и процедури на помирение от НИПА, а за спорове за права - арбитражно производство от НИПА;

✓ Въвеждане на нормативно задължение на страните по КТС да уведомяват НИПА за възникнали КТС и да регистрират обявяването и провеждането на стачки;

✓ Законова регламентация на задължението на НИПА, относно изградената онлайн информационна система за КТД и КТС, която да осигури публично достъпна информация и анализи, с които да се подпомогнат социалните партньори при преговорите за сключване на КТД, и на основата на добри практики, да играят роля при превенция на КТС.

На първо място, анализът на проведените процедури по посредничество и арбитраж от НИПА показва, че съдействие от НИПА е поискано в малко на брой от регистрираните от института КТС.

На второ място, анализът на чуждестранната практика, извършен от НИПА показва, че в част от държавите-членки на ЕС процедурите по посредничество и арбитраж са безплатни или частично финансирани от държавния бюджет или социални фондове. Така например, в някои държави те са изцяло безплатни, в други – частично финансирани, а в трети – процедурите се заплащат изцяло от страните по КТС. С новия Правилник за устройството и дейността на НИПА, както и с новите Правила за посредничество и арбитраж при уреждане на колективни трудови спорове от НИПА процедурата по посредничество от НИПА е безплатна за страните, докато арбитражното производство се финансира от страните по спора.

На трето място, оценките на експертите показват, че по-подходящ способ за преодоляване на несъгласията между страните по КТС, свързан с установяване на бъдещи права, какъвто е спорът за сключване на КТД, са процедурите по посредничество от НИПА. Те имат за цел постигането на споразумение между спорещите страни, чрез взаимни отстъпки, компромиси и зачитане на интересите им. Друг проблем, свързан с ангажимента на НИПА да подкрепя развитието на ефективния двустранен социален диалог, е непълната и незадоволителна нормативна уредба на арбитража, като способ за уреждане на спорове за права, особено такива, произтичащи от прилагането на КТД и тълкуване на отделни негови текстове.

Стратегическият анализ показва, че е налице определено единомислие между социалните партньори, относно необходимостта от усъвършенстване на законовата уредба, регламентираща доброволното уреждане на КТС и създаване на законови разпоредби в ЗУКТС, които към момента са предмет на уредба чрез подзаконовни нормативни актове. Установена е необходимостта от законово регламентиране на функцията на НИПА, като в рамките на политиките реализирани от МТСП в областта трудовите отношения и подобряване на условията на труд, му се възложи събирането, съхраняването и анализа на данни за колективното трудово договаряне и възникналите КТС.

Във връзка с прилагането на Директива 2022/2041 за адекватни минимални заплати в частта ѝ относно насърчаването на колективното трудово договаряне, предстои обсъждане на възможни законодателни промени.

IV. МИСИЯ И СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ НА НИПА

НИПА е институция, изградена на тристранна основа, чиято основна задача е да подкрепя развитието на ефективния двустранен социален диалог, уреждането и решаването на КТС, чрез доброволни процедури по посредничество и арбитраж, както и да подпомага и насърчава процеса на колективно трудово договаряне, чрез развитие на информационния ресурс за КТД.

НИПА осигурява провеждането на обективни, безпристрастни и конфиденциални процедури по посредничество и арбитраж за уреждане на КТС. С измененията в Закона за държавния служител от 2016 г., на НИПА са възложени функции да съдейства при колективни спорове и в държавната администрация.

НИПА предлага възможност за ефективно и бързо съдействие на страните в КТС, чрез използване на потенциала на своите висококвалифицирани посредници и арбитри. Институтът подпомага държавните органи и социалните партньори, които използват информационния ресурс за КТД и КТС, както и изготвяните анализи на негова основа.

НИПА разработва програми за обучение и осигурява качествено и продължаващо обучение на посредниците и арбитрите на института, като поддържа публична информация за тяхната професионална подготовка.

НИПА осъществява сътрудничество с български и чуждестранни институции и организации във връзка с дейността на института, проучва и предлага за възприемане добрата чуждестранна практика в областта на КТС, в диалог със социалните партньори.

НИПА съдейства на всички заинтересовани страни в областта на:

- ✓ превенцията на КТС;
- ✓ доброволното уреждане на КТС;
- ✓ прилагането на добри практики за уреждане на КТС;
- ✓ подпомагането на колективното трудово договаряне.

В основата на колективните трудови отношения стои общият интерес на социалните партньори. Те с общи усилия създават условия и предпоставки за изграждането на функционираща система от принципи, правила, процедури, институции, равнища и външна среда на взаимодействие, за осъществяване на сътрудничество и провеждане на консултации между правителството, организациите на работниците и работодателите за уреждане на възникващите противоречия. Всички техни усилия са насочени в името на ефективната работа на предприятията и нормалното функциониране на икономиката.

Взаимоотношения с други институции за изпълнение на целите:

Основните взаимоотношения на НИПА са със социалните партньори – организациите на работодателите, и тези на работниците и служителите, на всички нива – национално, отраслово/браншово, областно, общинско,

фирмено. Изключително важни и значими партньори на НИПА в изграждането и усъвършенстването на информационните системи за КТД и КТС, се явяват институциите на пазара на труда – ИА „ГИТ“ и Агенция по заетостта (АЗ). Друг орган, с който си сътрудничи при изпълнение на информационните функции на НИПА, е Националният статистически институт (НСИ).

Информация за наличността и качеството на данните:

Данните за отправени искания за посредничество и арбитраж, както и за възникнали КТС, се събират и обработват от НИПА. Данните за вписаните в ИА „ГИТ“ КТД се получават на основание чл.53, ал.5 КТ и споразумение за представяне на информация между НИПА и ИА „ГИТ“.

Стратегическа цел на политиката в областта на трудовите отношения на МТСП е повишаване на качеството и сигурността на труда. Стратегическата цел се реализира в съответствие с принципите на социалното партньорство, пазарната икономика, устойчивото развитие и гарантирането на достоен труд. Успешното изпълнение на стратегическата цел изисква комплексен подход, насочен към подобряване качеството на условията на труд и живот на работещите, по-добро регулиране, в съответствие с европейското законодателство, оптимизиране на осигурителната система, насърчаване на обучението и създаване на култура на превенция, както и повишаване ролята на социалния диалог при справяне с предизвикателствата на всички нива на колективните трудови отношения.

Стратегическа цел на НИПА:

Развитие на възможностите на НИПА за съдействие на социалните партньори, на работодателите, и на работниците и служителите, за превенция на колективните трудови спорове и уреждането им, както и за подпомагане и насърчаване на колективното трудово договаряне

Стратегическите задачи за развитие на НИПА са подчинени на функциите, заложи в ЗУКТС, Стратегическия план на МТСП и стратегическите цели за развитие на НИПА.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЗАДАЧА	ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ
Развитие и усъвършенстване на извънсъдебните способности за уреждане на КТС.	Страните по КТС да търсят и получават от НИПА съдействие за уреждането на възникнал КТС.
Изграждане на ефективно действаща електронно базирана публична система за получаване, осъвременяване и анализиране на информация за КТС в България	Осигуряване на информация и анализи за подпомагане на страните в процеса на уреждането на КТС.
Развитие на информационната система на НИПА за КТД.	Осигуряване на информация и анализи за подпомагане на страните в процеса на колективно трудово договаряне.

Стратегическите приоритети са:

I. Прилагане на извънсъдебни способи за уреждане на КТС чрез посредничество и арбитраж, за постигане на взаимно приемливи решения между работници и служители, и работодатели;

II. Развитие на изградения информационен ресурс (информационна система) за КТД и КТС, с цел осигуряване на информация и анализи за подпомагане на страните в процеса на колективно трудово договаряне и уреждането на КТС.

V. ВИЗИЯ

Същностната дейност на НИПА ще се запази и усъвършенства и в стратегическия период 2024-2026 година. Визията на НИПА за периода е:

През 2026 г. НИПА да бъде обществено призната институция за превенция и уреждане на колективните трудови спорове и подпомагане и насърчаване на колективното трудово договаряне

VI. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ДЕЙНОСТ

Колективното трудово договаряне играе ключова роля в колективните трудови отношения във всички държави-членки на ЕС, въпреки че националните системи се различават значително по отношение на нивото, покритието, съдържанието и характера му. То е основна форма за регулиране на трудовите и осигурителните отношения и средство за уреждане на различни спорове в областта на трудовите отношения по пътя на преговори и взаимни отстъпки.

Основен принцип, характеризиращ модерните колективните трудови отношения, е съгласуване на интересите на участващите субекти. Това може да бъде постигнато чрез консултации и преговори, където колективното трудово договаряне е база и начин за постигане на удовлетворителни за заинтересуваните страни резултати и на адекватни процедури за помирение при възникване на КТС. НИПА, изпълнявайки основните си функции, изгражда своя административен капацитет и квалификация на служителите в посока на качествено, ефективно и безпристрастно съдействие при уреждане на КТС, както и в информационното осигуряване на двустранния социален диалог и преговорите за сключване на КТД между социалните партньори. В своята дейност НИПА съблюдава следните основни принципи:

- ✓ достъпност;
- ✓ отвореност към нуждите на социалните партньори;
- ✓ професионализъм;
- ✓ бързина;
- ✓ ефективност
- ✓ конфиденциалност;
- ✓ партньорство;
- ✓ уважение към становищата на страните.

VII. ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ

Същностната дейност на НИПА ще се запази и усъвършенства и в стратегическия период 2024-2026 г., а именно:

1. Развитие на ролята, мястото и функциите на НИПА в процеса на доброволното уреждане на КТС.
2. Осигуряване на адекватна, надеждна и пълна информация за КТД и КТС в Република България.
3. Повишаване на ефективността от сътрудничеството между НИПА и социалните партньори.
4. Разширяване на сътрудничеството на НИПА с международни организации и сродни европейски и чуждестранни институции, чрез изпълнение на съвместни проекти.
5. Развитие на координацията с държавните органи и институции, с компетентност в областта на трудовите отношения.
6. Повишаване информираността на социалните партньори и обществото за резултатите от дейността на НИПА.
7. Развитие на административния капацитет на института и повишаване знанията и уменията на посредниците и арбитрите към НИПА.
8. Обсъждане, съвместно със социалните партньори, на промени в нормативната уредба, предвид констатираните законови празноти, свързани с доброволните способи за уреждане на КТС, вкл. и тяхното финансиране.

Ползата/ефектите за обществото и очакваните резултати от изпълнението на стратегическата цел и постигането на оперативните цели са:

1. Уреждане на КТС със съдействието на НИПА, чрез посредничество и арбитраж.
2. Запазване на социалния мир и минимализиране на загубите на работно време, доходи и произведена продукция/услуги, чрез превенция и ограничаване на колективните трудови спорове.
3. Информационно осигуряване на развитието на колективното трудово договаряне на всички равнища, като средство за подобряване условията на труд и качеството на живот на работниците и служителите, за нарастване на производителността на труда и увеличаване на предприемаческия доход.

Външни фактори, които могат да окажат въздействие върху постигането на целите на Стратегията:

✓ Съгласно ЗУКТС посредничеството и арбитражът от НИПА са доброволни – осъществяват се по волята на страните в колективен трудов спор. Арбитражът по чл.14, ал.3 в случай на КТС, в които има договаряне на минимално необходими дейности при ефективна стачка е задължителен само в случай, че страните по КТС не постигнат сами изискуемото се по ЗУКТС споразумение за минимално необходими дейности при стачка.

✓ Съществуват законови празноти и непълноти, особено по отношение на процедурата по посредничество, което наложи през 2022 г. създаването на нов Правилник за устройството и дейността на НИПА, утвърден от министъра на труда и социалната политика, и нови Правила за осъществяване на посредничеството и арбитража за уреждане на колективни трудови спорове от НИПА, утвърдени от Надзорния съвет на института;

✓ Посредниците към НИПА не се възприемат като независими, а се асоциират с организациите, които са ги номинирали, което създава предпоставка за въздържане от използването на процедура по посредничество от НИПА;

✓ Съществуващият в ЗУКТС механизъм за заплащане на арбитрите за участието им в арбитражни производства и изпълнение на тяхната дейност по уреждане на колективни трудови спорове се нуждае от осъвременяване;

✓ Колективните трудови спорове възникват и по въпроси, които не зависят от възможностите, волята и желанието за постигане на споразумение между страните по спора;

✓ Осигуряване на устойчиви източници на информация за КТД изисква нормативни промени за въвеждане на електронно вписване на КТД, съпроводено с деклариране на определен набор от данни, които да позволят по-точни и прецизни оценки за състоянието на колективното трудово договаряне и обхвата на КТД.

Информация за наличността и качеството на данните

Данните могат да бъдат достъпни от следните основни източници - Информационните системи и деловодната система на НИПА за осигуряване на функциите, регламентирани с нормативната уредба – КТ, ЗУКТС, Правилник за устройството и дейността на НИПА (ПУДНИПА); Правно-информационни системи, използвани от НИПА, съдебна практика на съдилищата в страната; Публикуваните на интернет страницата на НИПА доклади и анализи на поддържаната база данни за КТД; Регистър на КТС от поддържаната от НИПА интегрирана база данни за КТС и КТС в Република България. Информацията за колективното трудово договаряне е от копията на КТД, предоставяни на НИПА от ИА „ГИТ“ на основание чл.53, ал.5 КТ и споразумение между НИПА и ИА „ГИТ“ за предоставяне на информация. Като източници на информация за КТС се използват постъпилите в НИПА искания за откриване на процедури по посредничество и арбитраж за уреждане на КТС и електронни информационни издания.

Предоставяни продукти/услуги

✓ Продукт/ Услуга №:1 Уреждане на колективни трудови спорове чрез посредничество, уреждане на колективни трудови спорове чрез постановяване на арбитражно решение в производство по доброволен арбитраж, постановяване на арбитражно решение за установяване на минимално необходими дейности по време на стачка (задължителен арбитраж по чл.14, ал.3 ЗУКТС) от НИПА.

✓ Продукт/ Услуга № 2: Създаване и поддържане на информационен ресурс (информационна система) за сключените и действащи колективни трудови договори, вкл. осигуряване на публично достъпни електронни справки в реално време на интернет страницата на НИПА за основните им характеристики, както и за възникналите колективни трудови спорове, тяхното протичане и уреждане.

✓ Продукт/ Услуга № 3: Анализи на КТД и КТС – на постигнатите договорености между страните по КТД и на причините за възникването на КСС и способите за тяхното разрешаване.

Дейности за предоставяне на продуктите/услугите

- Организиране и провеждане на процедури по посредничество;
- Организиране и провеждане на арбитражни процедури;
- Поддържане и развитие на изградените бази данни за колективни трудови договори и колективни трудови спорове и възможностите за публично генериране на онлайн справки за тях;
- Организиране и провеждане на семинари, кръгли маси, срещи дискусии и др. за популяризация на дейността на института в областта на посредничеството и арбитража, за обсъждане на изготвените от НИПА анализи на КТД и КТС, както и на информацията за процеса на колективно трудово договаряне и постигнатите договорености между страните по КТД.

VIII.

ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА НАПРЕДЪКА ПО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЦЕЛИТЕ

Показател	Дефиниция	Източник на данните	Външни фактори, които може да въздействат върху постигането на целите
Постъпили в НИПА искания за посредничество при уреждане на КТС.	Измерва търсенето на посредничество от НИПА при уреждане на КТС.	Информационните системи и деловодната система на НИПА за осигуряване на функциите, възложени с нормативната уредба – ЗУКТС, КТ, Правилник за устройството и дейността на НИПА.	ЗУКТС предоставя възможност на страните да уредят КТС чрез непосредствени преговори помежду си или със съдействието на синдикални и/или работодателски организации, или чрез посредничество от НИПА, което е доброволно – осъществява се по волята на страните в КТС. По общо мнение на социалните партньори, нормативната уредба на извънсъдебните способности за уреждане на КТС от НИПА се нуждае от усъвършенстване, чрез законови промени, с цел повишаване на използването на тези способности, като инструмент за превенция на колективни трудови спорове и уреждане на КТС.

<p>Уредени КТС от общия брой постъпили искания в НИПА за уреждане на КТС чрез посредничество</p>	<p>Оценява ефективността на откритите процедури по посредничество за уреждане на КТС, осъществявани от НИПА.</p>	<p>Информационните системи и деловодната система на НИПА за осигуряване на функциите, възложени с нормативната уредба – ЗУКТС, КТ, Правилник за устройството и дейността на НИПА.</p>	<p>Възникване на КТС по въпроси, които не зависят от възможностите, волята и желанието на страните по спора за постигане на споразумение между тях.</p>
<p>Постъпили в НИПА искания за доброволен арбитраж по КТС по чл.5 и следв. ЗУКТС от общия брой регистрирани в НИПА КТС.</p>	<p>Оценява-търсенето на съдействие от НИПА чрез доброволен арбитраж.</p>	<p>Информационните системи и деловодната система на НИПА за осигуряване на функциите, възложени с нормативната уредба – ЗУКТС, КТ, Правилник за устройството и дейността на НИПА.</p>	<p>ЗУКТС предоставя възможност на страните да уредят КТС чрез доброволен арбитраж, който се осъществява при взаимно съгласие за това помежду им. По общо мнение на социалните партньори, нормативната уредба на извънсъдебните способности за уреждане на КТС от НИПА се нуждае от усъвършенстване, чрез законови промени, с цел повишаване на използването им, като способ за уреждане на КТС.</p>
<p>Постъпили в НИПА искания за арбитраж по чл.14, ал.3 ЗУКТС от общия брой регистрирани в НИПА КТС.</p>	<p>Оценява-търсенето на арбитраж по чл. 14, ал.3 ЗУКТС, относно минимално необходими дейности в случай на ефективна стачка.</p>	<p>Информационните системи и деловодната система на НИПА за осигуряване на функциите, възложени-с нормативната уредба – ЗУКТС, КТ, Правилник за устройството и дейността на НИПА.</p>	<p>Споразумение за минимално необходимите дейности по време на ефективна стачка се сключва за предприятия, в които прекъсването на работата по причина на ефективна стачка може да нанесе щети върху здравето, сигурността и имуществото на гражданите или на обществото като цяло. В практиката на НИПА е установено, че в около 40% от случаите, страните по КТС сами стигат до споразумение за минимално необходимите дейности.</p>
<p>Брой действащи КТД, анализирани по равнища на договаряне, (икономически сектори, отрасли и браншове на националната икономика, области и общини), собственост, големина на предприятията, брой обхванати от действието работници и служители-</p>	<p>Измерва динамиката на сключените КТД.</p>	<p>Информационна система на НИПА за КТД и КТС.</p>	<p>Осигуряване на устойчиви източници на информация за КТД изисква нормативни промени за въвеждане на електронно вписване на КТД, съпроводено с деклариране на определен набор от данни, които да позволят по-прецизни оценки за състоянието на колективното трудово договаряне и обхвата на КТД.</p>

Брой регистрирани КТС през съответната година, разпределени по вид на действието, брой участвали работници и служители, брой включени предприятия, причини, икономически сектор, териториално покритие, продължителност, начин на уреждане и резултат от спора.	Измерва динамиката на възникналите КТС през съответната година.	Информационна система на НИПА за КТД и КТС.	Оскъден входящ поток от информация за възникването, развитието и уреждането на КТС. Изпълнението на стратегическата цел на НИПА се очаква да подобри текущото състояние и сътрудничеството със социалните партньори за осигуряване на надеждна, навременна и пълна информация за проследяване на КТС.
---	---	---	---

IX. ОРГАНИЗАЦИОННО И ИНСТИТУЦИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

ПОЛИТИКИ	СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ	СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТИ
Политика в областта на уреждането на КТС	Разширяване на прилагането на доброволните способности за уреждане на КТС за постигане на взаимно приемливи решения между работници и служители, и работодатели;	Съдействие на страните за уреждане на КТС чрез посредничество
		Ефективно използване на арбитражната процедура за уреждането на КТС.
Политика в областта на подпомагането и насърчаването на колективното трудово договаряне	Повишаване на институционалния капацитет на НИПА за информационно осигуряване и подпомагане на страните по КТД и социалните партньори	Развитие на възможностите на информационната система за КТД и КТС с цел осигуряване на информация и анализи за подпомагане на страните в процеса на колективно трудово договаряне и уреждането на КТС.
Политика в областта на изграждането на институционалния капацитет на НИПА	Повишаване на административния капацитет на НИПА	Повишаване на капацитета на НИПА за изпълнение на нормативно установените му функции.

Финансово осигуряване на дейността на НИПА

НИПА е второстепенен разпоредител с бюджетни кредити към министъра на труда и социалната политика. Издръжката на института се формира от бюджетни средства и от собствени приходи. Стратегията за финансово осигуряване на дейността на НИПА през стратегическия период, е съобразена с бюджетната политика на МТСП, възможностите за реализация на проекти, усилващи капацитета и развитието на междуинституционалното сътрудничество, с оглед реализирането на стратегическите цели и задачи.

Управление и контрол на рисковете

Стратегията за управление на риска в НИПА е основен документ, с който се определя рамката за прилагане на унифициран подход в управлението на оперативната дейност на института, чрез използване на интегрирано и ефективно управление на рисковете.

Основната цел е постигане на ефективност и полезност на процеса по управление на риска, с прилагането на единен модел, както и съгласувани действия за ръководство и контрол при откриване, оценяване, наблюдение и ограничаване на негативното въздействие на установени съществени рискове за системата на НИПА.

Стратегията за управление на риска в НИПА е подготвена в изпълнение на изискванията на Закона за финансово управление и контрол в публичния сектор.

13.12.2023 г.

X /п/

Владимир Бояджиев
Директор на НИПА
Signed by: Vladimir Georgiev Boyadjiev